

SÖNİD BOYU NOYANLARINDAN ÇAĞATAY (SÖNİTEY)

Çetin KAYA^{1*+}

¹Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Antalya, Türkiye

*cetinkayaa.58@gmail.com

+ORCID: 0000-0003-3876-5140

Öz- Cengiz Han kendi ordusundan oğullarının hizmetine, onların yönetim becerilerini artırmak adına birlik tayinleri yapmıştır. Bu tayinlerde bazı mühim komutanlar da onların yönetimi altına girmiştir. Böylece Sönid boyuna mensup olan Çağatay Noyan da Cengiz Han'ın oğlu Çağatay'ın hizmetine geçmiştir. Çağatay Noyan, Cengiz Han'ın Harezmsahlar Seferi sonrasında Ceyhun Nehri'nin batısında kalmıştır. Burada iken Çormagon Noyan'ın komutası altında Çağatay Ulosu adına birtakım görevler üstlenmiştir. Daha sonra ise Hülegü'nün bölgeye gelişi ile birlikte onun hizmetine geçmiştir. Özellikle Halifelik ve Memluklara karşı yürütülen savaşlarda başarılar göstermiştir. Bu başarıları, Hülegü tarafından ödüllendirilerek tümenbaşı rütbesine erişmesini sağlamıştır. Hülegü'nün ölümü sonrasında İlhanlı tahtına geçen Abaka Han zamanında da sözü geçen önemli komutanlardan biri olmayı sürdürmüştür. Hatta Abaka Han'ın tahta geçişinde hazır bulunan ve onu han olmaya ikna eden kadro içerisinde yer almıştır. Abaka Han döneminde Çağatay Ulosu ordularının Ceyhun Nehri'ni geçerek bölgede bulunan şehirlere taarruz ettiği zaman, Çağatay Noyan İlhanlı saflarında onlara karşı savaşmıştır. Onun başta Çağatay Ulosu komutanlarından olup sonrasında onlara karşı savaşacak hale gelmesi İlhanlı iktidarının İran'da ne kadar kuvvetlendiği görmemiz açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler- Sönid Boyu, Çağatay Noyan, Çağatay Hanlığı, İlhanlılar, Hülegü Han.

CHAGATAI NOYAN (SONITEY) WHO IS FROM THE SONID TRIBE COMMANDERS

Abstract – Genghis Khan appointed troops from his army to the service of his sons in order to increase their management skills. In these appointments, some important commanders also came under the rule of his sons. Thus, Chagatai Noyan of the Sonit tribe passed into the service of Chagatai, the son of Genghis Khan. Chagatai Noyan remained west of the Oxus River after Genghis Khan's Harezmsahs expedition. He held some posts there in the administration of Chormagon Noyan, on behalf of the Chagatai Khanate. Later, with the arrival of Hulagu in the region, he passed into his service. He showed success, especially in the wars against the Caliphate and Mamluks. His achievements were rewarded by Hulagu. He became commander of an army of ten thousand soldiers. He continued to be one of the important commanders during the time of Abakha Khan, who ascended the Ilkhanate throne after Hulagu's death. He was one of the people who encouraged Abakha Khan to become ruler. During Abakha Khan's reign, the armies of the Chagatai Khanate crossed the Oxus River. They attacked cities in the area. Therefore, in the war break out, Chagatai Noyan fought against them in the Ilkhanid ranks. The fact that Chagatai Noyan fought against the armies of the Chagatai Khanate shows that the Ilkhanid dynasty became legitimate in Iran.

Keywords – Sonit Tribe, Chagatai Noyan, Chagatai Khanate, Ilkhanids, Hulagu Khan.

GİRİŞ

Moğolların boylarının ortaya çıkışına dair çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri anonim Mongolun Niğoça Tobçıyan ve Reşidüddin Fazlullah Hemedani'nin kaleme aldığı *Cami'üt Tevârih* adlı eserlerde anlatılanlardır. Birinci verdiğimiz eser daha çok Cengiz Han'ın soyu ile bağlantılı boyları ele alırken, ikincisi XIII. yüzyıldan itibaren Moğol olarak anılan diğer boylar hakkında da bilgiler içermektedir (Anonim, 1990; Reşidüddin Fazlullah, *Cami'üt Tevârih*, I, 1995). Reşidüddin Fazlullah'ın eserinde Moğollar iki ana koldan meydana gelmektedir. Bunlardan birincisi Derlekin yani sıradan Moğol olarak anılmaktadır. İkincisi ise Nirun, yani Alan Koua'nın kocası Dobun Bayan¹ öldükten sonra, geceleri çadırına giren bir sarı ışıktan hamile kalması ile doğan üç çocuğun soyundan gelmektedir (Reşidüddin Fazlullah, I, 1995: 183, 224). Dul hali ile doğduğu bu çocuklar Bugan Katagi, Bugun Salçı ve Bodonçar isimleri ile anılmaktadırlar (Reşidüddin Fazlullah, Yazma Eser: 97a-b; Anonim, 1990: 20). Sönid boyu Bodonçar soyundan Kaydu'nun, Çaucin Ortagey isimli oğlundan torunu Sönid'in neslinden gelmektedir (Anonim, 1990: 47-48). Sönid gece doğduğu için ona aynı manaya gelen² bu isim verilmiştir (T'ang, 1970: 126-127). Sönid boyundan birçok ünlü kumandan, Cengiz Han (1206-1227) zamanında ve sonrasında Büyük Moğol Ulusu bünyesinde önemli hizmetler vermiştir. Çağatay Ulusu ve İlhanlılar bünyesinde devrin birçok mühim meselesine dâhil olan Çağatay Noyan da bu boyun önde gelen kişilerinden biridir (Reşidüddin Fazlullah, I, 1995: 75).

TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞINDAN ÖLÜMÜNE KADAR ÇAĞATAY NOYAN

Çağatay Noyan'ın kroniklerden edinilen bilgilere göre yaklaşık olarak 1182-83 yıllarında doğduğu görülmektedir (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 1087). Onun hakkında ilk olarak Çağatay Han'ın (1227-1242) komutanlarından biri olduğu yönünde kayıtlar bulunmaktadır. Burada ismi Küçük Çağatay olarak anılmaktadır. Küçük Çağatay olarak bilinmesinde, Arulat boyuna mensup başka bir kişinin isminin aynı olması ve Büyük Çağatay olarak isimlendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Reşidüddin Fazlullah, I, 1995: 75). Onun Moğol ordusu içerisinde binbaşılık mertebesine sahip olduğu görülmektedir (Reşidüddin Fazlullah, Yazma Eser: 119a-119b; *Muizzu'l Ensâb*, Yazma Eser: 28b-29a). Cengiz Han, Harezşahlı Seferi (1219-1224) sırasında Bağdat Abbasi Halifeliği (750-1250) ve Celaleddin Mengüberni (1220-1231) ile mücadele etmesi için Çormagon Noyan'ı bölgede bırakmıştır (Anonim, 1990: 795-796). Bu sırada Çağatay Noyan'ın da Çağatay Ulusu'nu temsilen Çormagon ile birlikte hareket ettiği görülmektedir. Çormagon Noyan'ın komutasında bulunan ordular tarafından 1225 yılında Gence şehri alınmıştır. Sonrasında Gürcistan ve Doğu Anadolu topraklarına girilerek buradaki şehir ve kaleler de zapt edilmiştir. Bu sırada alınması gereken mühim noktalar iş bölümü yapılarak Moğol

noyanları tarafından paylaşılmıştır. Paylaşımında Çağatay Noyan'ın hissesine Löre şehri ve civar kazalar düşmüştür (Müverrih Vardan, 1937: 225; Oktay, 2007: 169).

Löre şehrinin önemli bir yanı ise bölgeyi kontrolü altında tutan Prens Şehinşah'ın bütün mal varlığının burada tutulmasıdır. Bu istihbaratı alan Çağatay Noyan, şehrin ele geçirilmesi için daha fazla itina göstermiştir. Tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra da muhasara başlatılmıştır. Moğol ordusu daha tam kuşatma düzenini oturtmadan önce Şehinşah bir fırsatını bularak çocukları ve eşi ile birlikte şehirden ayrılmıştır. Şehrin savunmasını da eşinin kardeşine havale etmiştir. İçeride bulunanlar yüksek surlar ile çevrili şehrin güvende olduğu düşüncesine kapılmışlardır. Ancak Çağatay Noyan komutasındaki Moğol ordusu kısa sürede onları lağımlar kazarak yıkmıştır. Böylece savunmasız kalan şehirden kaçışları engellemek adına ordu tarafından bölgede çember oluşturulmuştur. Sonrasında ise meskûn mahallere girilerek kadın, erkek, çocuk demeden büyük bir katliam yapılmıştır. Şehinşah'ın kayınbiraderi de bu taarruzdan sağ kurtulamamıştır. Şehrin düşmesi ile birlikte civar kasabalarda çok geçmeden ele geçirilmiştir (Müverrih Kiragos, 2009: 32). Çağatay Noyan, Çağatay Han'ın 1242 yılında ölümü sonrasında ismi tabu yapıldığı için Kurik olarak anılmaya başlamıştır. Daha sonra ise mensup olduğu boya binaen Sönitey ismi ile çağırılmıştır (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 75). Onun hakkında Moğol şehzadelerinin ortaklaşa İsmaililer, Halifelik ve Memluk Sultanlığı üzerine düzenlemiş oldukları seferlere kadar pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Muhtemelen bu dönemde Moğolların Kafkasya'da sürdürmüş oldukları hâkimiyet mücadelelerine Çağatay Ulusu adına destek vermektedir. Ancak Mönge Kağan (1251-1259) zamanında Baycu Noyan'ın elçi gönderip İsmaililer ve Bağdat Halifeliği'nden şikayet etmesi üzerine bölgeye askeri müdahale kararı alınmıştır (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 973-974; Muhammed Benâketi, 2000: 413-414; Muhammed Mirhand, VIII, 2006: 4016). Böylece Hülegü ve diğer hanedanlara mensup şehzadelerden mürekkep bir ordu toplanmaya başlanmıştır (Reşidüddin Fazlullah, 1995: 977-978; Alâeddin Ata-Melik Cüveyni, 2016: 707-709). Bu ordu harekete geçmeden önce de Çormagon Noyan zamanından beri ona bağlı olarak çeşitli görevler üstlenen askeri birliklerin gönderilecek orduya dahil olmaları kararlaştırılmıştır (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 974-976; Gregory Abu'l Farac, 1999:556). Alınan kararları bildirmek ve bölgeyi nizama sokmak amaçlı Hülegü, Nayman asıllı komutanlarından Kidbuka'yı 1252 yılı yazında İran'a yollamıştır (Alâeddin Ata-Melik Cüveyni, 2016: 693). 1256 yılı Ocak ayında ise Hülegü ve yanında bulunan şehzadeler Ceyhun Nehri'ni geçerek Horasan'a doğru ilerlemeye başlamışlardır (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 979; Muhammed Benâketi, 2000: 415; Alâeddin Ata-Melik Cüveyni, 2016: 714-717). 1256 yılı Aralık ayında İsmaililer tarafından mesken tutulan Alamut Kalesi ele geçirilmiştir (Fesih Hafî, II, 2009: 807; Alâeddin Ata-Melik Cüveyni, 2016: 742-743; Hamdullah Müstevfi Kazvîni, 2015: 589).

¹ Bu kişi Moğol kaynaklarında Dobun Mergen olarak geçmektedir. Bk. Anonim, 1990: s. 9; Lubsandanzan, 2006: 33.

² Günümüz Moğolcasında bu kelime "şön" olarak varlığını hala sürdürmektedir.

Hülegü ve onunla birlikte gelen şehzadelerin bir diğer görevi ise Abbasi Halifesini kendilerine itaat ettirmek idi. Birkaç defa Halife Mûsta'sım (1242-1258) ile müzakere girişiminde bulunulsa da onunla anlaşmaya varılamamıştır. Bu sebeple Moğol orduları kuşatma hazırlıklarını yapmaya başlamıştır. Ordunun sağ kanadını teşkil eden komutanlar arasında Baycu Noyan, Çuci Hanedanından bazı şehzadeler, Bukay Timur, Suncak Noyan ve Çağatay Noyan bulunmaktadır. Hülegü onların kuzey yolu ile Erbil ve Musul üzerinden gelerek Çağatay Noyan'ın bulunduğu geçitten geçip Bağdat önlerinde kendisine katılmasını istemiştir. Hülegü ise Şubat 1257 tarihinde Kirmanşah'a gelerek orada konaklamıştır. Ordusundan bazı komutanlar civarda bulunan yerli ahali üzerine akınlar düzenlemeye başlamıştır. Moğollar tarafından halifeye de sürekli elçiler gönderilerek teslim olma çağrısı yapılmaktadır. Bu arada Bağdat ordusunun Aybek ve Seyfeddin Kılıç komutasındaki öncü birlikleri Suncak, Baycu ve Çağatay Noyan'ın düzenlemiş olduğu bir saldırı ile ortadan kaldırılmıştır. Komutanları ise esir edilerek Hülegü'nün huzuruna getirilmiştir (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 1008-1009). Bu olaylar sonrasında ise Moğollar Bağdat şehrini kuşatarak Şubat 1258 yılında orayı ele geçirmişlerdir (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 1015-1016; Fesih Hafi, II, 2009: 807; Alâeddin Ata-Melik Cüveyni, 2016: 742-743; Hamdullah Müstevfi Kazvîni, 2015: 589). Ancak Bağdat kuşatmasında diğer noyanların aldığı görevler ve yapmış olduğu faaliyetlerden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmesine rağmen Çağatay Noyan'ın kuşatmaya katılıp katılmadığı hakkında bir malumat bulunmamaktadır.

Çağatay Noyan'ın önemli görevler üstlendiği yerlerden bir diğeri ise Hülegü'nün Suriye Seferi (1259-1260) olmuştur. Hülegü'nün, Mısır Memluk Sultanlığı'nın Suriye üzerindeki nüfuzunu kırmak amaçlı yürüttüğü bu sefer 1259 yılı Eylül ayında başlamıştır. Ordusu ile Aladağ'a gelmiş ve buradan Urfa üzerine yürümüştür. Bu sırada üçüncü oğlu Yuşmut'u (Reşidüddin Fazlullah, Yazma Eser: 140a; *Muizzu'l Ensâb*, Yazma Eser: 62a; Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 966) Çağatay Noyan ile birlikte Meyyafarikin (Silvan) kuşatmasına yollamıştır (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 1026). Meyyafarikin şehrini idaresi altında tutan Melik Kamil'e elçiler yollayarak teslim olmasını istedilerse de o bu durumu oldukça sert bir şekilde reddetmiştir. Sonrasında ise hazinesini halka açarak şehri savunmak için onları teşvik etmiştir. Ahalinin desteğini alınca bir süvari birliği hazırlayıp savaşı alevlendirmek adına Moğollara hücum ederek geri şehre dönmüştür. Böylece şiddetli çarpışmalar meydana gelmiş ve Moğol ordusunun yaşadığı güçlük Hülegü'nün kulağına kadar gitmiştir. Durumu öğrenince ulak göndererek oğlu Yuşmut'a şehrin yiyeceği bitene kadar saldırılara ara vermesini emretmiştir. Böylece şehir erzakı bitene kadar Moğol ordusu tarafından kuşatma altında tutulmuş ve yaşanan büyük kıtlık sonrasında teslim olmuştur. Melik Kamil de yakalanarak Hülegü'nün yanına yollanmıştır. Bu olay sonrasında da Hülegü Meyyafarikin kuşatmasına katılan diğer kumandanlarla birlikte Çağatay Noyan ve şehzade Yuşmut'u Mardin kuşatmasına göndermiştir. Mardin hakimi Melik Said şehri teslim etmek istemese de uzun süren savaşlar neticesinde çıkan veba ve kıtlık sonrası oğlu Muzaffereddin tarafından zehirlenerek öldürülmüştür.

Muzaffereddin, Moğollara daha fazla karşı koyamayacaklarını düşündüğü için de şehri teslim etmiştir (Gregory Abu'l Farac, 1999: 575-576; Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 1035-1040).

Şehzade Yuşmut ile birlikte Meyyafarikin ve Mardin kuşatmalarında başarılar gösteren Çağatay Noyan'ın Hülegü nazarında itibarı da artmaya başlamıştır. Bu sırada Mönge Kağan'ın ölüm haberi Hülegü'ye ulaşınca çıkmış olduğu Suriye Seferine ara vererek İran'a dönmek zorunda kalmıştır. Bu sırada geride bırakmış olduğu komutanlarından Kidbuka, on bin kişilik bir ordu ile Memluk Sultanı Seyfeddin Kutuz'a karşı 1260 yılı Eylül ayında giriştiği mücadele sonucunda Ayn Calut mevkiinde esir alınıp idam edilmiştir (Gregory Abu'l Farac, 1999: 576; Amitai, 2015: 359; Yuvalı, 2017: 175-176). Kidbuka'nın ölümü sonrasında ondan boşalan yere Çağatay Noyan getirilmiştir (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 75). Kidbuka'nın kaynaklarda tümenbaşı (on bin) olduğu görülmektedir (Reşidüddin Fazlullah, Yazma Eser: 139a). Ayrıca o bazı eserlerde baverci olarak da anılmaktadır. Yani, Hülegü'nün mahiyetinde sofracılık görevini ifa etmektedir (Vassaf, 1968: 242-243, 377; Alâeddin Ata-Melik Cüveyni, 2016: 693). Bu bilgiler ışığında Çağatay Noyan'ın, tümenbaşı olarak görev yapmaya başladığı ve Hülegü'nün mahiyetinde mühim mevkilere geldiği söylenebilir.

Kidbuka'nın yerine geçirildikten sonra Çağatay Noyan hakkında Hülegü'nün ölümü Şubat 1265 yılına kadar faaliyetlerine dair kaynaklarda bir bilgiye rastlanılamamaktadır. Nitekim Hülegü'nün ölümü sonrasında oğlu Abaka'nın (1265-1282) başa geçirilmesinin görüşüldüğü Mart 1265 yılında toplantıya katılan önemli kişilerin arasında onunda ismi zikredilmektedir. Bu toplantıda, Hülegü'nün büyük oğlu olan Abaka'nın onun yerine geçmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Abaka, Kubilay Kağan'ın rızası olmadan kesinlikle böyle bir şeyin mümkün olamayacağını ileri sürmüştür. Çağatay Noyan'ın da aralarında bulunduğu emirler ve şehzadeler ona bu konuda ısrar ederek tahta geçmeye ikna etmişlerdir. Böylece yaklaşık üç ay süren toplantı sonucunda Abaka, aynı yılın Haziran ayında han seçilmiştir. Abaka başa geçer geçmez Hülegü zamanında verilmiş olan tüm yarlıkların kendi döneminde de geçerliliğini koruduğunu bildirmiştir. Ayrıca yanında hazır bulunan şehzade ve noyanları çeşitli bölgelerin yönetimine tayin etmiştir (Reşidüddin Fazlullah, 1995: 1059-1061). Ancak bu tayinlerde Çağatay Noyan'ın ne görev üstlendiğine dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Muhtemelen eski görevlerine Abaka Han zamanında da devam etmiştir.

Çağatay Noyan'ın önemli görevler üstlendiği olaylardan birisi ise Çağatay Ulusu ve İlhanlılar arasında 1270 yılında yaşanan mücadeledir. Bu olayda Çağatay hanı Barak (1265-1271), Ögedey Hanedanı'ndan Kaydu (1269-1303) ve Altın Orda hanı Mönge Timur (1266-1281) ile anlaşarak Abaka Han üzerine sefer düzenleme kararı almıştır (Vassaf, 1968: 40-41; Reşidüddin Fazlullah, I, 1995: 623, 754, 759-760; Emin Ahmed Razi, III, 2010: 1501). Böylece tüm müttefiklerin sağladığı askeri destek ile Ceyhun Nehri geçilerek Horasan'da bulunan Hülegü'nün oğlu Tobşin'e Sind Nehri, Gazne Kapısı ve Badgis'e kadar olan bölgenin

Çağatay Ulusu'na ait olduğu haberi yollanmıştır. Bu arada müttefikler arasında çıkan birtakım anlaşmazlıklar nedeniyle Kaydu tarafından gönderilen birlikler Barak'ı terk etmiştir (Reşidüddin Fazlullah, I, 1995: 623; Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 1071-1077; Ahmed Tebrizi, 2019: 574-578; Hamdullah Müstevfi Kazvîni, Yazma Eser: 446 a-b). Barak yine de çıkmış olduğu seferden vazgeçmeyerek Horasan şehirlerini kuşatmaya başlamıştır. Onun bazı şehirleri ele geçirdiklerini öğrenen Abaka Han, derhal ordusunu toplayarak Çağatay Ulusu kuvvetlerine karşı harekete geçmiştir. Çağatay Noyan bu sırada Abaka Han'ın ordusunun Şehzade Yuşmut, Argun Aka, Şiktür Noyan, Bürültey ve Abdullah Aka ile birlikte sol kanadını teşkil etmektedir. Herat şehri yakınlarında yaşanan ilk çarpışmada Barak'ın ünlü kumandanlarından Calayirtay, Çağatay Noyan'ın bulunduğu kanada saldırmıştır. Böylece onları geri çekilmeye mecbur etmiştir. Ancak kısa sürede toparlanan İlhanlı ordusu onu savuşturmayı başarmıştır (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 1085-1087). Bu olay sonrası bir ara Abaka Han ve komutanları savaş meydanını terk ederek geri çekilmeyi istese de Çağatay Noyan buna engel olmuştur. Argun Aka ile bir müzakeresinde, Abaka Han'ın yetmiş bin kişilik ordusundan on binini kendisine vererek Çağatay Ulusu ordusuna saldırmayı teklif etmiştir. Böylece İlhanlı ordusu geri çekilmekten vazgeçmiştir (Seyfi Herevi, 2005: 349-350). Savaş başlamadan önce ise Çağatay Noyan atından inerek iki ordu arasında bir sandalyeye oturup savaşın kaderini etkileyecek olan şu sözleri söylemiştir: *"Bizler Abaka Han'ın ekmeğini iyi günde de kötü günde de yedik. Ölümünden kaçış yoktur. Eğer onlar bu gün beni öldürürseler doksan yaşında bir adamı öldürmüş olacaklar. Sizler beni bırakırsanız çocuklarımız ve kadınlarımız Abaka Han ve Cengiz Han'ın hanedanından kimselerin elinden nasıl kurtulacaklar. Mertlik için çabalayın ve bize zafer verene kadar kalbinizi Allaha doğrultun."* Bu konuşmanın vermiş olduğu cesaretle Haziran 1270 tarihinde İlhanlı ordusu Çağataylar üzerine şiddetli bir şekilde saldırarak onları yenmeyi başarmıştır. Barak ve beraberinde gelenler canlarını Ceyhun Nehri'ni geçerek zor kurtarmıştır (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 1087-1088).

Çağatay Noyan'ın ne zaman hayatını kaybettiğine yönelik kaynaklarda bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak ondan Barak ile girilen mücadele sonrasında bir daha bahsedilmemektedir. Muhtemelen bu olaydan kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir. Onun çocukları hakkında Emekçin ve Togay isimli iki oğlunun olduğu bilinmektedir (Reşidüddin Fazlullah, I, 1995: 75). Togay hakkında pek fazla bahis bulunmamaktadır. Ancak Emekçin, İlhanlı ordusunda mühim yerlere gelmiştir. Özellikle Ahmed Teküder (1282-1284) ve Argun (1284-1291) mücadelesinde mühim roller üstlenmiştir (Reşidüddin Fazlullah, II, 1995: 1139-1140). Çağatay Noyan'ın oğlu Emekçin'in iki tane de erkek evladı olmuştur. Bunlar Buralgi ve Taybuka adındadırlar. Buralgi'nin çocuklarının isimleri ise Cebrail ve Mikail dir (Reşidüddin Fazlullah, I, 1995: 75).

SONUÇ

Çağatay Noyan ilk başta Çağatay Han'ın binbaşı makamına sahip komutanlarından biri olarak Moğolların Ceyhun Nehrinin batısında yürütmüş olduğu askeri faaliyetlere katılmıştır. Sonrasında Hülegü'nün bölgeye gelişi ile birlikte onun yanında yer alarak İlhanlıların önde gelen emirlerinden biri olmuştur. Hülegü'nün emrinde Bağdat ve Suriye seferlerine katılmıştır. Hülegü nezdinde mühim bir yere sahip Kidbuka'nın öldürülmesinden sonra onun yerini doldurmaya layık görülmüştür. Böylece tümenbaşı rütbesine yükselmiştir. Hülegü'nün ölümü sonrasında yerine geçen Abaka Han zamanında da hizmetlerine devam etmiştir. İlhanlılar safında daha önceden görev yaptığı Çağatay Ulusu ordularına karşı savaşmıştır. Hatta bu savaşta İlhanlı ordusunun onlara karşı galip gelmesinde etkili olmuştur. Onun bu tutumu İlhanlı iktidarının İran'da ne denli sağlam hale geldiğinin göstermesi adına önemlidir. Oldukça uzun yaşamış olup doksan yaşını geçkin olarak ölmüştür. Ölümü sonrasında da çocukları İlhanlılara hizmete devam etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Tebrizi, *Şehinşâhnâme*, Haz. Mehşid Guheri Kaheki- Cevad Raşeki Ali Abadi, İntişarat-ı Doktor Muhammed Afşar, Tahran 2019.
- Alâeddin Ata-Melik Cüveynî. (2016), *Târih-i Cihân Gûşâ*, Nşr. Muhammed Kazvîni, İntişarat-ı Hermes, Tahran.
- Amitai, R. (2015), “The Resolution of the Mongol-Mamluk War”, *Mongols, Turks and Others Eurasian Nomads and the Sedentary World*, Brill, Leiden, 359-390.
- Anonim. (1990), *Mongolun Nigoça Tobçıyan*, Trs. B. Sumyabaatar, Ulsin Hevleliin Gazar, Ulaanbaatar.
- Emin Ahmed Razi. (2010), *Tezkire-i Heft İklim*, C. III, Nşr. Seyyid Muhammed Rıza Tahiri, İntişarat-ı Soruş, Tahran.
- Fesih Hafi. (2009), *Mucmel Fesih*, C. II, Nşr. Seyid Muhsin Naci Nasrabadi, İntişarat-ı Esatir, Tahran.
- Gregory Abu'l Farac. (1999), *Abu'l Farac Tarihi*, C. II, Tr. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara.
- Hamdullah Müstevfi Kazvîni. (2015), *Tarih-i Güzide*, Nşr. Abdulluseyin Nevai, İntişarat-ı Emir Kebir, Tahran.
- Hamdullah Müstevfi Kazvîni. (Yazma Eser), *Zafername*, Türk İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi, Mikrofilm Arşiv Nu: 1490, Envanter Nu: T 2041.
- Lubsandanzan. (2006), *Altan Tovç*, Haz. Ş. Çoimaa, Mongol Tüühen Survalç Biçgiin Tsvral, Ulaanbaatar.
- Muhammed Benâketî. (2000), *Tarih-i Benâketî*, Nşr. Cafer Şear, Encümen-i Asar Mefahir-i Ferhengi, Tahran.
- Muhammed Mirhand. (2006), *Târih-i Ravzat'ûs Safâ*, C. VIII, Nşr. Cemşid Keyanfur, İntişarat-ı Esatir, Tahran.
- Muizzu'l Ensâb. (Yazma Eser), Bibliotheque Nationale France, Department des Manuscrits, Persian 67.
- Müverrih Kiragos. (2009), *Ermeni Müelliflerine Göre Moğollar*, Tr. Gürsoy Solmaz, Elips Kitap, Ankara.
- Müverrih Vardan. (1937), “Türk Fütuhâtı Tarihi (889-1269)”, *Tarih Semineri Dergisi*, Tr. Hrant D. Andreasyan, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1: ½ 153-244.
- Oktay, H. (2007), *Ermeni Kaynaklarında Türkler ve Moğollar*, Selenge Yay., İstanbul.
- Reşidüddin Fazlullah Hemedani. (1995), *Cami'üt Tevârih*, C. I-II, Nşr. Muhammed Ruşen- Mustafa Musevi, İntişarat-ı Elburz, Tahran.
- Reşidüddin Fazlullah Hemedani. (Yazma Eser), *Kitab-ı Nesebname-i Müluk*, Topkapı Sarayı Müzesi III. Ahmed Kitaplığı, Envanter Nu: 2937.
- Seyfi Herevi. (2005), *Tarihname-i Herat*, Nşr: Golam Rıza Tebatebayi, İntişarat-ı Esatir, Tahran.
- T'ang, C. (1970) “Moğol Sülalesi Devrinde Türk ve İslam Dünyası ile Temaslarda Bulunan Şahsiyetler”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Umumi Türk Tarihi Kürsüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Vassaf. (1968), *Tahrir-i Tarih-i Vassaf*, Nşr. Abdul Muhammed Ayeti, İntişarat-ı Bonyad-ı Ferheng-i İran, Tahran.
- Yuvalı, A. (2017), *İlhanlı Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

Genghis Khan gave his sons some of his own soldiers. In this way, he aimed to develop the leadership qualities of his children. Chagatai, the second son of Genghis Khan, also acquired an army through this. Genghis Khan gave not only the army, but also some of the commanders who would command this army in the service of their children. Thus, Chagatai Noyan of the Sonid tribe came under the rule of prince Chagatai. Chagatai Noyan is descended from Sonid, one of the sons of Kaidu, one of the ancestors of Genghis Khan. The Sonid tribe takes its name from this name given to their ancestor Sonid because he was born at night.

Genghis Khan left behind some of the soldiers involved in the attack to complete some missions in the west after completing the Kharezmshah expedition. For many years, Chagatai Noyan accompanied the military activities of the Mongols on behalf of the Chagatai Ulus west of the Oxus River. He had many successes with Chormagon Noyan, who was based in the region. At this time, Chagatai Noyan captured the city of Lori, one of the cities of the Caucasus. After Chagatai Khan's death, his name was made taboo, so Chagatai Noyan began to be called first as Kurik and then as Sunitai. A number of decisions were made with Mongka Khagan becoming the Mongol ruler in year 1251. Mongka Khagan began activities to re-accelerate Mongol attacks. So he assigned his brothers to lead the wars in China and Iran. Mongka Khagan's brother Hulaku was sent to the region to deal with problems in the west.

With Hulaku's arrival in Iran in 1256, Chagatai Noyan entered his service. He showed success, especially in the wars against the Caliphate and Mamluks. Chagatai Noyan's achievements were rewarded by Hulagu. At first, it is observed that Chagatai Noyan performed a series of missions with prince Yoshmut, Hulaku's son. Especially Chagatai Noyan's positive influence is seen in the campaign against the Baghdad Caliphate. While previously a major, he eventually became commander of an army of ten thousand soldiers. Chagatai Noyan also took part in the capture of a number of cities and towns in the Syrian expedition launched by Hulaku. With the death of Mongka Khagan in 1259, Hulaku was unable to continue his Syrian campaign and returned to Iran. Kidbuqa, one of Hulaku's famous commanders, waged war against the Mamluks with an army of twelve thousand men. After that Chagatai Noyan was appointed to the instead of Kidbuqa who died in 1260 during the wars with the Mamluks.

Chagatai Noyan continued to be one of the important commanders during the time of Abakha Khan, who ascended the Ilkhanate throne after Hulagu's death. Abakha did not want to become an Khan without Khubilai Khagan's request. Despite this, Chagatai Noyan was one of the people who encouraged Abakha Khan to become ruler. During the reign of Abakha Khan, the armies of the Chagatai Ulus crossed the Oxus River in 1270. Armies led by Baraq, Khan of Chagatai, attacked the cities in the region. From the dynasty of Genghis Khan's other sons, the Golden Horde and the grandson of the Ogedei, Kaidu supported Baraq in this attack. Therefore, war broke out between the Chagatai Ulus and the Ilkhanids. Thus, Chagatai Noyan, first a Chagatai Ulus commander, fought against them in the Ilkhanid ranks.

The fact that Chagatai Noyan fought against the armies of the Chagatai Khanate shows that the Ilkhanid dynasty became legitimate in Iran. He also achieved great success in this war, making moves that would save the Ilkhanate army from a great defeat. Chagatai Noyan appears in the sources to have lived to approximately ninety or one hundred years of age. After his death, his children continued their services to the ilkhanid Khans. It is known that his son named Emekchin played important roles in the struggle of Ahmad Takhudar and Argun of the ilkhanid Dynasty.

Chagatai Noyan is a commander of historical significance. His loyalty is an indication of the confidence of the ilkhanids in the legitimacy of the administration they established in Iran. Thus, he became one of the defenders of Ilkhanid rule in Iran, even though he was one of the noyans of the Chagatai Ulus.